

УДК 347.921.3

УЧАСТЬ ТРЕТІХ ОСІБ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Євхутіч І.М., викладач кафедри
цивільного права та процесу факультету з підготовки фахівців
для підрозділів кадрового забезпечення та міліції громадської безпеки
Львівський державний університет внутрішніх справ

Стаття присвячена дослідженню особливостей правового статусу третіх осіб у цивільному процесі України на сучасному етапі розвитку цивільного процесуального права. Проаналізовано особливості правового статусу третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета позову, та третіх осіб, які не заявляють самостійні вимоги щодо предмета позову.

Ключові слова: цивільний процес, треті особи, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета позову, треті особи, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета позову, процесуальна заінтересованість сторін.

Статья посвящена исследованию особенностей правового статуса третьих лиц в гражданском процессе Украины на современном этапе развития гражданского процессуального права. Проанализированы особенности правового статуса третьих лиц, которые заявляют самостоятельные требования относительно предмета иска, и третьих лиц, которые не заявляют самостоятельные требования относительно предмета иска.

Ключевые слова: гражданский процесс, третьи лица, которые заявляют самостоятельные требования относительно предмета иска, третьи лица, которые не заявляют самостоятельные требования относительно предмета иска, процессуальная заинтересованность сторон.

Yevkhutych I.M. PARTICIPATION OF THIRD PARTIES IN A CIVIL PROCEEDING

The article is devoted to research of features of legal status of the third persons in civil procedure of Ukraine on the modern stage of development of civil judicial law. The features of legal status of the third persons, which declare the independent demands in relation to the subject of an action and third persons which do not declare the independent demands in relation to the subject of an action, are analysed.

Key words: civil procedure, third persons which declare independent demands in relation to subject of an action, third persons which do not declare independent demands in relation to subject of an action, judicial personal interest of parties.

Постановка проблеми. Права і свободи людини й громадянина вважаються невідчужуваними та непорушними. Не тільки сторони в цивільному процесі, але й треті особи зацікавлені в результатах розгляду судом цивільної справи. Можна пояснити це тим, що на третіх осіб, зокрема на їх правове становище, може вплинути результат судового розгляду спірної цивільної справи між сторонами. Проблематика їх участі багатоаспектна, адже важливими і спірними залишаються питання їх правового статусу, обсягу та правової природи їх прав, можливості виникнення в них прав та обов'язків, коло інтересів цих осіб та їх вплив на права й обов'язки інших учасників цивільного процесу. Викладене вище послугувало підставою для обрання теми дослідження та переконливо свідчить про її актуальність.

Ступінь розробленості проблеми. Проблематику участі третіх осіб у цивільному процесі України досліджували такі вчені-процесуалісти, як О.В. Бобровник, О.В. Дзера, В.М. Кравчук, З.В. Ромовська, Ю.Ю. Рябченко, С.Я. Фурса, С.А. Чванкін, М.Й. Штефан.

Метою статті є аналіз особливостей правового статусу третіх осіб у цивільному процесі України на сучасному етапі розвитку цивільно-процесуальних відносин.

Виклад основного матеріалу. У сучасній українській цивільній процесуалістиці наукових праць із цієї тематики недостатньо, унаслідок чого склалася теоретична прогалина, яка негативно вплинула й на правозастосування. Останнє негативно відбивається на рівні знань та потребує змін. Цього вимагають і накопичені проблеми судової практики та осмислення оновленого цивільно-процесуального законодавства.

Статтею 26 Цивільного процесуального кодексу України передбачено, що в справах позовного провадження особами, які беруть участь у справі, є сторони, треті особи, представники сторін та третіх осіб [1].

Третіх осіб можна визначити як суб'єктів цивільно-процесуальних правовідносин, які вступають у вже триваючий цивільний процес між сторонами для захисту особистих суб'єктивних прав й охоронюваних законом інтересів як фізичних осіб, так юридичних осіб у сфері цивільно-правових відносин [2, с. 96].

Участь третіх осіб у цивільній справі зумовлена тим, що судовий спір між сторонами прямо (для третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги) або опосередковано (для третіх осіб, які не заявляють самостійні вимоги) стосується прав та інтересів інших осіб. Тому участь у справі третіх осіб є формою захисту їх прав та інтересів, що пов'язані зі спірним правовідношенням. Окрім того, їх участь у справі дозволяє суду повно та всебічно дослідити обставини справи, з'ясувати дійсні взаємовідносини учасників спору.

Треті особи – назва до певної міри умовна. Третіми вони називаються тому, що на час їх появи в процесі вже є і перші (позивачі), і другі (відповідачі). Треті особи завжди вступають у справу, у якій провадження вже відкрите.

Треті особи належать до числа осіб, які мають матеріально-правову і процесуально-правову заінтересованість у справі. Матеріально-правовий інтерес полягає в тому, що рішення, яке буде винесене судом щодо конкретного спору, може порушити матеріальні права третьої особи або стати підставою для сторони вимагати відшкодування збитків від неї [3, с. 206]. Матеріально-правова юридична заінтересованість обумовлюється тим, що треті особи є ймовірними учасниками матеріально-правових відносин, які є предметом розгляду у відповідній цивільній справі, і виявляється в їх прагненні за результатами розгляду справи отримати для себе ті блага (встановити певний стан, обставини або, навпаки, не допустити їх порушення тощо), які є об'єктом спірних матеріально-правових відносин.

За змістом і характером матеріально-правова юридична заінтересованість третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору, є тотожною матеріально-правовій юридичній заінтересованості сторін, адже зазначені особи, які беруть участь у справах позовного провадження, наділяються в цивільному судочинстві процесуальним статусом позивача.

На відміну від матеріально-правової, процесуальна юридична заінтересованість є функціональною ознакою особи, яка бере участь у справі, що полягає в прагненні досягти певного процесуального результату у формі відповідного судового рішення, що відповідає функціональному призначенню участі цього суб'єкта в розгляді та вирішенні цивільної справи [4, с. 34].

Процесуальною юридичною заінтересованістю наділені всі особи, які беруть участь у справах позовного провадження. Так, процесуальний інтерес також третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо

предмета спору, виявляється в їх прагненні домогтися ухвалення рішення суду про задоволення позову. Треті особи, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору, мають на меті ухвалення такого судового рішення, за наслідками якого сторона була б позбавлена права заявити вимогу до третьої особи або в самої третьої особи виникло б право заявити таку вимогу до однієї зі сторін.

Згідно зі ст. ст. 34, 35 Цивільного процесуального кодексу України треті особи поділяються на два види: треті особи, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору та треті особи, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору.

Обидві групи третіх осіб віднесені законом до осіб, які беруть участь у справі, а значить, є юридично зацікавленими.

Третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги на предмет спору, і третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог, поєднують такі ознаки:

- наявність матеріально-правової зацікавленості в результаті справи, що виявляється у висуненні самостійних вимог на предмет спору чи наявності лише процесуальної зацікавленості, яка виражається в можливості впливу рішення суду на права та обов'язки стосовно однієї зі сторін;

- вступають у процес, коли в ньому вже є дві сторони: позивач і відповідач, які визначили предмет спору;

- вступають у справу до винесення судом рішення.

Треті особи, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета позову, мають високий рівень заінтересованості та й особистий інтерес, вони є учасниками спірного матеріального права.

Законодавцем у ст. 34 Цивільного процесуального кодексу України передбачено, що треті особи, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору, мають диспозитивне право у вигляді вступу в справу в будь-який час до закінчення судового розгляду, пред'явивши цивільний позов до сторін. Тобто форма такого вступу – пред'явлення позову, період реалізації відповідного права – у будь-який час до закінчення судового розгляду. Проте при цьому необхідно враховувати положення ст. 193 Цивільного процесуального кодексу України, у якій йдеться про те, що позовну заяву від третьої особи, що заявляє самостійні вимоги щодо предмету спору, подану після початку судових дебатів, суд своєю ухвалою повертає заявнику. Тобто подати відповідну заяву можна лише до початку судових дебатів.

Треті особи, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору, можуть пре-

тендувати як на весь предмет цивільного спору, так і в певній його частині. Так, у випадку задоволення цивільних вимог позивача це буде означати відмову суду третій особі, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору, у задоволенні її вимог повністю або частково.

Треті особи, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору, можуть виявити бажання не вступати в цивільний процес між сторонами, а ініціювати свою цивільну справу, пред'явивши цивільну позовну заяву до тієї сторони, на чю користь ухвалене позитивне рішення суду, у результаті чого ця сторона порушила чи поставила під загрозу їхні права та інтереси.

Участь третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги на предмет спору, характеризується такими ознаками: вступають у процес, що розпочався; вступають у процес до закінчення судового розгляду; є суб'єктами спірних матеріальних правовідносин; вступають у процес добровільно та з власної ініціативи; втручаються в спір між сторонами, що вже виник; їх інтереси суперечать, як правило, інтересам обох сторін; заявляють самостійні вимоги на предмет спору (можуть претендувати на весь предмет чи на його частину); відстоюють у процесі свої інтереси, однак їхня юридична заінтересованість носить особистий характер; вступають у справу, пред'явивши позов до однієї або до обох сторін.

Самостійні вимоги третіх осіб повинні стосуватися предмета спору. Предмет спору – це об'єкт спірного правовідношення, те благо (річ, право, інше майно), з приводу якого виник спір. Задоволення позову третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги на предмет спору, робить неможливим задоволення вимог позивача щодо цього ж предмета спору.

Третя особа може пред'явити позов лише щодо тих осіб, які є сторонами в справі. Якщо позов стосується й інших осіб, то в прийнятті позовної заяви третьої особи слід відмовити з огляду на те, що позовна заява не відповідає вимогам ч. 1 ст. 34 Цивільного процесуального кодексу України та роз'яснити право на звернення до суду в загальному порядку.

Закон не забороняє участь в одній справі кількох третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги на предмет спору. При цьому, якщо третя особа вступає в процес, у якому вже є третя особа із самостійними вимогами, позов пред'являється лише до сторін (або до однієї з них) і не може бути пред'явлений до третьої особи, яка вступила в процес раніше.

У разі вступу третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору,

розгляд цивільної справи починається спочатку. Це можна розуміти таким чином, що суд при розгляді цивільної справи не має права відмовити третій особі із самостійними вимогами щодо предмета спору в її бажанні розпочати розгляд цивільної справи спочатку, оскільки закон не дає в цьому випадку суду право вибору, а натякає тільки на одну ймовірну процесуальну дію у вигляді задоволення в клопотанні. Отже, ця норма є імперативною і суд зобов'язаний розпочати розгляд справи спочатку.

Вступ у справу третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги на предмет спору, є важливим тактичним прийомом. Залучення третіх осіб із тактичних міркувань змінює розстановку сил у процесі, розширює предмет доказування, ускладнює судовий розгляд. Крім позивача, на предмет позову претендує інша особа.

Окрім третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору, є також інший вид осіб – треті особи, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору. Рівень заінтересованості в різних осіб різний.

Третіми особами, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору, є допущені судом до участі в справі суб'єкти, інтереси яких зумовлені нормами матеріального права, що спонукають їх до вступу в справу з метою захисту власних інтересів й активного користування наданими їм законом процесуальними правами [5, с. 12].

Треті особи, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору, відрізняються від третіх осіб із самостійними вимогами тим, що рішення суду впливає на їх права або обов'язки щодо однієї зі сторін. Підставою заінтересованості третіх осіб цього виду є їх матеріально-правові відносини з однією із сторін цієї цивільної справи.

Характерними особливостями участі третіх осіб без самостійних вимог щодо предмета спору є такі: їх заінтересованість у результатах розгляду цивільної справи зумовлена нормами матеріального права, а тому вони захищають свої власні інтереси в справі; вони користуються загальними правами, які надані особам, що беруть участь у справі; участь третіх осіб у справах позовного провадження сприяє оперативному вирішенню спірних правовідносин й об'єктивному встановленню юридичних фактів, включаючи права та обов'язки суб'єктів цих правовідносин; вони мають право брати безпосередню участь у розгляді справи або відмовитися від такої участі, але наступне рішення суду матиме для них преюдиційне значення.

Третя особа без самостійних вимог щодо предмета спору на будь-якій стадії проце-

су розгляду справи може припинити свою участь у справі, але формально її необхідно вважати такою, що брала участь у справі, якщо вона належним чином була повідомлена про розгляд справи і про залучення її як третьої особи.

Законодавцем визначено, що треті особи, які не заявляють самостійних вимог на предмет спору, можуть вступити в справу на стороні позивача або відповідача. Треті особи цього виду вступають у процес, не подаючи позову. За ч. 2 ст. 35 Цивільного процесуального кодексу України, крім вступу за власною ініціативою, може мати місце залучення до участі в справі також за клопотанням сторін, інших осіб, які беруть участь у справі, чи з ініціативи суду. Сенс ч. 2 цієї статті полягає у визначенні кола тих, хто має право заявити клопотання про залучення когось іншого як третьої особи. Це право надано передусім позивачеві та відповідачеві. Відповідне клопотання може заявити і той, хто вже має статус третьої особи, оскільки кількість третіх осіб у Цивільному процесуальному кодексі України не обмежена [6, с. 35–36].

Сторони зацікавлені в притягненні до участі в справі на своїй стороні третіх осіб, оскільки відповідно до ч. 3 ст. 61 Цивільного процесуального кодексу України обставини, що будуть встановлені, рішення суду не потребуватимуть доказування знову в разі пред'явлення позову сторони до особи, яка залучена як третя особа.

На відміну від третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги, вступ у справу третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог на предмет позову, не тягне за собою розгляду справи спочатку. Така позиція законодавця пояснюється тим, що треті особи цього виду, маючи лише процесуальну заінтересованість, не обов'язково повинні бути присутніми з початку розгляду, оскільки їх цікавить лише результат розгляду справи – ухвалене рішення суду.

Стаття 36 Цивільного процесуального кодексу України передбачає варіант вступу третьої особи у справу за власною ініціативою шляхом подання заяви. Норма статті не встановлює вимог до такої заяви. Проте, щоб суд був у змозі вирішити питання про необхідність залучення такої третьої особи до участі в справі, очевидно потріб-

но вказати підстави, які вказують на те, що прийняте судом рішення може вплинути на права чи обов'язки такої особи.

На практиці відбувається ситуація, коли в цивільному процесі особи, які беруть участь у розгляді цивільної справи, заперечують проти залучення або допуску третьої особи до участі в цивільній справі, у такому випадку вони фактично виступають проти того охоронюваного законом інтересу, який мала захищати в цивільному процесі така третя особа. При настанні зазначеної ситуації в справі останнє слово залишається за судом. Тобто суд самостійно має вирішити, залежно від обставин цивільної справи, чи достатньо підстав для входження в цивільний процес такої третьої особи або, навпаки, мають рацію та відповідну процесуальну аргументацію ті особи, що беруть участь у справі, які заперечують проти такого вступу в процес.

Висновки. При розгляді цивільної справи може виявитись, що третя особа без самостійних вимог на предмет спору до цивільного процесу залучена помилково. У такому випадку вважаємо за доцільне винесення судом ухвали, якою буде звільнено таку третю особу від участі в розгляді справи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. зі змінами та доповненнями // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 21-22. – Ст. 492.
2. Чванкін С.А. Особливості правового статусу третіх осіб у цивільному процесі України / С.А. Чванкін // Актуальні проблеми держави і права. – 2010. – Вип. 53. – С. 96–103.
3. Рябченко Ю.Ю. Особливості участі третіх осіб у справах про захист прав споживачів / Ю.Ю. Рябченко // Право і Безпека. – 2011. – № 4. – С. 206–210.
4. Цивільний процес : [навч. посіб.] / за ред. Ю.В. Білоусова. – К. : Прецедент, 2005. – 293 с.
5. Бобровник О.В. Треті особи в цивільному процесі : автореф. дис ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / О.В. Бобровник. – К., 2009. – 21 с.
6. Ромовська З.В. Треті особи без самостійної вимоги: проблеми теорії та практики / З.В. Ромовська, Н.Л. Луців-Шумська // Вісник Академії адвокатури України. – 2012. – № 1 (23). – С. 34–39